

สามัคคีธรรม

Dhamma for Unity

รศ.ดร.ประพันธ์ เศวตนันท์

สามัคคี แปลว่า ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน ไปไหนไปด้วยกัน ทำอะไรทำด้วยกัน หรือที่เรามักเรียกกันว่า **ใจประสานใจ** นั่นเอง หน่วยงานใดที่สมาชิกมีความสามัคคีกัน หน่วยงานนั้นย่อมปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบชัยชนะอย่างง่ายดาย ทีมกีฬาที่จะสามารถเอาชนะทีมคู่แข่งได้จะต้องมีความสามัคคีกัน ถ้าขาดเสียซึ่งความสามัคคีแล้ว ทีมกีฬานั้นย่อมประสบกับความพ่ายแพ้อย่างแน่นอน ปัญหาที่เราต้องพิจารณาคือ ในองค์กรหรือในหน่วยงานใดๆ ส่วนใหญ่มักหาความสามัคคีได้ยาก เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

บุคคลย่อมไม่มีความสามัคคีในหน่วยงานเดียวกัน เนื่องด้วยสมาชิกในหน่วยงานนั้นขาดเมตตาธรรม คนขาดเมตตาเนื่องด้วยปัจจัย 4 ประการคือ

- โทสะ** ได้แก่ ความไม่พอใจในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ตั้งความหวังไว้แล้วไม่ได้สมความหวัง จึงเกิดความไม่พอใจ ดังนั้น เมื่อใดที่เรามีความโกรธ ก็แปลว่า เราขาดเมตตาเมื่อนั้น ที่สำคัญคือ ธรรมชาติแห่งมนุษย์ที่มีกิเลสตัณหา นั้น ล้วนมีความโลภด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มากก็น้อย และความต้องการของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไป จะให้เหมือนกันคงไม่ได้ คนๆเดียวกันจะให้ต้องการเหมือนกันในทุกๆวันยังทำไม่ได้ แล้วจะให้ทุกคนมีความต้องการในเรื่องเดียวกันคงเป็นเรื่องยาก ก็ด้วยเหตุนี้ อารมณ์พอใจหรือไม่พอใจย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกคนสลับกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานใดที่สมาชิกไม่มีธรรมเป็นฐานรองรับ อันได้แก่ **สติ** อารมณ์แห่งโทสะและโลภะย่อมเป็นไปอย่างสุดโต่ง ยับยั้งได้ยาก จะให้อธิบายเหตุผลอย่างไรเขาคงไม่รับฟัง เพราะ **คนโกรธย่อมไม่ต้องการเหตุผล** ในขณะนั้น ที่แย่ไปกว่านั้น ถ้าความอยากของแต่ละคนไม่ได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจ เขาย่อมเจ็บใจและจดจำในเรื่องที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่ไม่ดี ยิ่งจำได้ไม่มีวันลืม เพราะคนทั้งหลายมักมี **ความจำดีมีแต่เรื่องอกุศล** เรื่องดีๆ มักจำกันไม่ค่อยได้

- มานะ** ได้แก่ ความถือตัว โดยเฉพาะสำคัญตนผิดว่า ตนเองสูงกว่าหรือต่ำกว่าคนอื่น เก่งมากกว่าหรือเก่งน้อยกว่าคนอื่น คิดฟุ้งซ่านว่าตนเองทำไม่จึงไม่ได้สิ่งที่ต้องการ

ในเมื่อฉันคือคนที่เก่งที่สุด ลองคิดดูว่า ถ้าสมาชิกในองค์กรมีมานะดังกล่าวจนเกินระดับปกติ อะไรจะเกิดขึ้น ในหน่วยงานนั้น หัวหน้างานจะบริหารอย่างไร จะมอบหมายงานให้ใครทำล้วนเป็นปัญหาทั้งสิ้น ถือเป็นอะไรไม่หนักเท่ากับถือตัว **บุคคลใดไม่หยุดการเปรียบเทียบ ชีวิตจะไม่มีวันพบกับความสุข**

3. **ริษยา** ได้แก่ ความไม่อยากจะให้คนอื่นได้ดี เห็นคนอื่นได้ดีแล้วตนเองมีความทุกข์ คนประเภทนี้มีมาก เราก็อาจเป็นคนหนึ่งในจำนวนนั้น ความริษยามีมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละคน ถ้ามีมากเกินไป จิตใจย่อมเร่าร้อนไม่เป็นอันสงบสุข ในเมื่อไม่อยากจะให้ใครได้ดี จะเกิดความสามัคคีในหมู่สมาชิกได้อย่างไร มุทิตาจิตเป็นอารมณ์ตรงกันข้ามกับริษยา คือ มีเจียนดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีมีความสุข อารมณ์แห่งมุทิตาจิตที่แท้จริงเป็นอย่างไร บางคนอาจไม่เคยรู้จักเลยตลอดชีวิตก็ได้

4. **มัจฉริยะ** ได้แก่ ความตระหนี่ มีอารมณ์หวงแหน ไม่อยากเสีย มีใจคับแคบ เห็นแก่ตัว ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความตระหนี่ในลาภและผลประโยชน์ต่างๆ ไม่อยากให้สิ่งดีๆ เกิดแก่บุคคลอื่น ตระหนี่ในคำสรรเสริญเยินยอ ไม่อยากให้ใครมีความดีมาแข่งกับตนเอง หรือหวงความรู้ ไม่อยากสอนใคร กลัวเขาจะรู้เท่าตนหรือเกินตน เป็นต้น

ปัจจัย 4 ประการนี้ คือ ธรรมะอันเป็นอกุศล ทำให้จิตมัวหมองไม่มีความสุข และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่ว่าประเภทใด ย่อมไม่ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่สมาชิก หรือเพื่อนร่วมงาน ถ้าอยากแก้ไขให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงานใด ต้องแก้ที่สาเหตุทั้ง 4 ประการดังกล่าว ปัญหาที่อยู่ว่า เราจะแก้ปัจจัยทั้ง 4 ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้สมาชิกในหน่วยงานแตกความสามัคคีได้อย่างไร

ปัจจัยอันเป็นอกุศลธรรมทั้ง 4 ประการ อันได้แก่ โทสะ มานะ ริษยา และมัจฉริยะ ล้วนมีอยู่ด้วยกันทุกคน ผู้ที่ไม่มีปัจจัยทั้ง 4 ประการมีอยู่เพียงผู้เดียว คือพระอรหันต์เท่านั้น เพราะทุกคนซึ่งเป็นผู้หนาแน่นไปด้วยกิเลส ไม่ว่าจะเป็พระ หรือเป็นฆราวาส ล้วนมีอกุศลธรรม 4 ประการดังกล่าวด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่จะมีมากหรือน้อยต่างกันเท่านั้น ในการแก้ปัญหาต้องใช้ธรรมะอย่างเดียว และการแก้ไขต้องแก้ที่ตนเองประการเดียว จะมีใครมาช่วยแก้ไขไม่ได้ ไม่มีหัวหน้างานคนใดสามารถทำให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงานของตนได้อย่างถาวร อาจทำได้เพียงชั่วคราว คราว เนื่องด้วยมีผลประโยชน์เป็นเครื่องล่อ แต่เมื่อผลประโยชน์เช่นนั้นหมดไป ความไม่พอใจในอารมณ์ใหม่ก็จะเกิดขึ้นมาอีก จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท แย่งแย่งผลประโยชน์อย่างอื่นต่อไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ถ้าพิจารณากันอย่างรอบคอบแล้ว ปัจจัย 4 ประการล้วนเป็นผลมาจาก **ความโลภ** เป็นตัวหลักทั้งสิ้น ถ้าไม่มีความโลภ โทษะยอมเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีความโลภ แม้มียานะ อากาญยอมไม่ปรากฏออกมา ถ้าไม่มีความโลภ วิชาคงแสดงออกให้เห็นได้ไม่มากนัก คือ แม้มียินดีในลาภของคนอื่น แต่ตัวเองก็ไม่อยากได้ลาภดังกล่าวมากนัก อารมณ์ที่เกิดขึ้นจึงน่าจะเป็นอารมณ์เฉยๆ มากกว่าจะเป็นอารมณ์แห่งมุทิตาจิต และถ้าไม่มีความโลภมากจนเกินไป มัจฉริยะคงเกิดขึ้นได้ยากเช่นกัน เพราะฉะนั้น รวมสรุปแล้วปัจจัยทั้ง 4 ประการดังกล่าว ล้วนเป็นอาการของความโลภของมนุษย์ทั้งสิ้น สรุปก็คือ หน่วยงานใดที่สมาชิกมีความโลภมาก หน่วยงานนั้นย่อมแตกความสามัคคีมาก ในทางพระพุทธศาสนา ความโลภที่เกินพอดี คือ ความมีขอบเขตของชีวิตอย่างแท้จริง

เหตุแห่งความโลภมาจาก **ตัณหา** แปลว่า ความทะยานอยาก อยากได้สิ่งที่ต้องการ และปฏิเสธสิ่งที่ไม่ต้องการ อยากจะแก้ปัญหาคือความโลภต้องทำความรู้จักกับตัวโลภเสียก่อน ผู้ใดมีปัญหาว่าตัวโลภมีอันตรายอย่างไร จะพยายามระงับความโลภด้วยตนเอง เพราะในโลกนี้ไม่มีใครสามารถยับยั้งความอยากของใครได้ นอกจากตนเอง

ตัวโลภของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ตัวโลภที่ประกอบไปด้วย **มิฉชาติปฏิญญา** ตัวอย่างของความเชื่อที่เป็นมิฉชาติปฏิญญาได้แก่ ความเชื่อดังต่อไปนี้ คือ บาปบุญไม่มีจริง ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วถ้าไม่มีใครเห็นไม่เป็นไร ทุกอย่างเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ไม่มีเหตุไม่มีผล ไม่มีชาติหน้าชาติหลัง สัตว์ทั้งหลายตายเกิดหนเดียว บุญคุณบิดามารดาไม่มี วิญญาณของคนตายเมื่อออกจากร่างจะล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ เป็นต้น
- 2) ตัวโลภที่ประกอบไปด้วย **สัมมาปฏิญญา** ตัวอย่างของความเชื่อที่เป็นสัมมาปฏิญญาได้แก่ ความเชื่อดังต่อไปนี้ คือ การทำบุญมีผลดี การบูชาผีมีผลดี การทำดีมีผลดี การทำชั่วมีผลชั่ว ชาตินี้มี ชาติหน้ามี คุณบิดามารดา มี สัตว์ที่เกิดแล้วโตทันที่มี ผู้รู้แจ้งทั้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยตนเองมี เป็นต้น

ตัวโลภประเภทแรกย่อมได้รับผลของบาปอกุศลมากกว่า เหตุที่ตัวโลภที่ประกอบไปด้วย มิฉชาติปฏิญญา ได้รับผลของบาปอกุศลมากกว่า ก็เพราะว่าผู้กระทำความผิดที่มีความเห็นไม่ถูกต้อง จะไม่มีอำนาจการยับยั้งจิตใจตัวเอง ผลของกรรมจึงแรงกว่าการกระทำของผู้กระทำซึ่งมีความเห็นถูกต้อง ถ้าเรามีความเห็นถูกต้องเป็นสัมมาปฏิญญา เช่น เป็นคนกลัวบาป กลัวผลของบาป เป็นต้น เรา ย่อมยับยั้งจิตใจในการกระทำ ความรุนแรงของกรรมชั่วจึงให้ผลแก่ตัวน้อยกว่า

สิ่งทั้งหลายย่อมก่อตัวขึ้นมาจากน้อยไปหามาก ธรรมชาติของความโลภก็เช่นกัน ความยินดีจิตใจในอารมณ์ต่างๆ ในระยะแรกก็อาจมีเพียงเล็กน้อย แต่นานเข้าได้รับรู้มากขึ้น ตัวโลกก็ขยายใหญ่ขึ้นเป็นเงาตามตัว เศรษฐีย่อมมีความโลภมากกว่ายาก ฉันใดก็ฉันนั้น คนที่พูดว่า ฉันมีมากแล้วย่อมไม่ทุจริตคอร์รัปชั่นจึงเป็นคำพูดที่โกหก ซึ่งในข้อเท็จจริงที่เราท่านพบเห็นกันทั่วไปคือ บุคคลที่ทุจริตคอร์รัปชั่นมักเป็นคนมีฐานะด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าเปรียบเทียบตามยุคสมัย คนโบราณย่อมมีความโลภน้อยกว่าคนในยุคปัจจุบัน เพราะการรับรู้ของคนในปัจจุบันมีมากกว่านั่นเอง เพราะฉะนั้น ความพยายามที่จะลดความโลภในใจของเราในเบื้องต้น คือ **พยายามไม่รู้ไม่เห็น เป็นดีที่สุด ถ้าจำเป็นต้องรู้ ให้รู้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น** เพราะถ้ารู้มาก ความโลภก็จะมากขึ้น ไม่อยากซื้ออะไรก็ไม่ต้องไปห้างสรรพสินค้า เพราะถ้าไปแล้วย่อมอดใจไม่ซื้อไม่ได้

ความโลภเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดโทษ คนซึ่งโกรธย่อมแสดงว่ามีความโลภในสันดานมาก เพราะเมื่อโลภมาก และไม่ได้สิ่งที่ต้องการ ย่อมมีความไม่พอใจมากตามระดับความโลภที่ตนมีอยู่ เช่น รักใคร่มากแล้วเขาไม่รักตอบจะโกรธมาก รักใคร่น้อยแล้วเขาไม่รักตอบ ก็อาจผิดหวังเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คำว่าโทษเป็นอาการของจิตที่กระทบกับอารมณ์ที่ไม่พอใจ ก่อให้เกิดความเศร้าหมองเร่าร้อน เกิดความโกรธ เกลียด เสียใจ หรือไม่พอใจ รวมไปถึงความวิตกกังวล ความกลัวในเรื่องต่างๆ เป็นต้น บางคนอาจแสดงความโกรธออกมาในลักษณะก้าวร้าว แต่บางคนแม้โกรธก็พยายามข่มใจตัวเอง ไม่ให้อารมณ์โกรธผุดออกมาให้ใครสังเกตเห็น แต่แสดงออกโดยการทำร้ายตนเอง เป็นต้น

คนที่มีอาการโกรธหรือเสียใจเป็นอาเจิน แสดงว่าจิตใจด้อยพัฒนา ขาดสติ ผลที่ได้รับในชาติปัจจุบัน คือ ร่างกายเกิดความวิปริตผิดปกติผันแปร อวัยวะภายในจะต้องทำงานหนักขึ้น เช่น ปอดต้องขยายตัวทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น หัวใจต้องสูบโลหิตเร็วขึ้นถี่ขึ้น อีกทั้งหลอดเลือดจะตีบตันลง เกิดอาการการเสียดทานมากขึ้นเป็นทวีคูณ กระเพาะอาหารและลำไส้ไม่สามารถทำงานได้เป็นปกติเหมือนเดิม เพราะฉะนั้น คนโกรธที่แม้จิตใจจะสงบแล้ว ก็ยังมีอาการอ่อนเพลีย ละเหี่ยว ไม่มีเรี่ยวแรง ถ้าบุคคลมีนิสัยโกรธเป็นประจำจะเริ่มกินไม่ได้ นอนไม่หลับ จิตใจเศร้าหมอง สะดุ้งผวา มีแต่การครุ่นคิดวิตกกังวล ชีวิตไม่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน ในต่างประเทศได้เคยมีการวิจัยพบว่า ความไม่พอใจเป็นอาเจิน คือ สาเหตุเบื้องต้นของการเป็นมะเร็ง เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า **Cancer emotion** ผู้มีชีวิตด้วยความหวัง โดยจิตใจไม่เหลือช่องว่างสำหรับความผิดหวังเลย ผู้นั้นมีโอกาสตายด้วยโรคมะเร็งมาก

อารมณ์แห่งการให้ เป็นอำนาจกุศลที่สามารถต่อต้านโรคทางกายดังกล่าวข้างต้นอย่างได้ผล อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นของรัฐหรือเอกชน ปัญหาที่มีอยู่ว่า **การให้** ทำได้ยากกว่า **การรับ** เพราะธรรมชาติของสัตว์ทั้งหลายย่อมสันทัดในการแบมือขอมาตั้งแต่เกิดจนตาย คือ ตั้งแต่เป็นเด็กก็เรียกร้องจะเอาอย่างนั้นจะเอาอย่างนี้ มีแต่คนคอยตอบสนองเอาใจ เด็กจึงเคยชินในการร้องขอ เคยชินในการเรียกร้องจนกลายเป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตประจำวัน ถ้าจะถามว่า เด็กเหล่านั้นอยู่ที่ไหน เราคงอาจคาดเดาได้ไม่ยาก เพราะเขาเหล่านั้นก็กำลังแบมือขออยู่รอบตัวเราในขณะนี้ทั้งสิ้น ทั้งเราเองก็มีชีวิตไม่แตกต่างไปจากพวกเขาเลยแม้แต่น้อย คือ มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นทั้งสิ้น “ไม่มีเธอ ฉันแยม ไม่มีเธอ ฉันลำบาก” เรื่องนี้จะจริงหรือไม่ ไม่ต้องทดสอบที่ใคร ให้ทดสอบที่ตนเอง พิจารณาดูว่า ใจของเราที่พร้อมจะให้ เมื่อเปรียบเทียบกับใจที่พร้อมจะรับ มีอำนาจแตกต่างกันมากเพียงใด

ธรรมชาติแห่งการให้และการรับ ผู้ให้เป็นผู้อยู่เหนือผู้รับ คนแบมือขอต้องมีฐานะต่ำกว่าคนให้ เพราะฉะนั้นศักดิ์ศรีแห่งมนุษยชาติจึงอยู่ที่การทำใจให้เป็นผู้ให้มากกว่าผู้ขอ เช่นจะร่วมงานกับใครควรคิดว่า เราจะทำอะไรให้เขาได้บ้าง ไม่ใช่คิดว่าเราจะได้อะไรจากเขาบ้าง หรือคิดว่าเรามีเงินหรือผลตอบแทนให้แก่เราามากเพียงใด ถ้าคนในหน่วยงานคิดแต่จะรับอย่างเดียว หน่วยงานเล็กใหญ่แค่ไหนก็ตั้งอยู่ไม่ได้ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี อธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการ หรือผู้มีตำแหน่งในฐานะผู้บังคับบัญชาได้ก็ตาม ยิ่งต้องเป็นผู้ให้มากกว่าคนอื่น ๆ เพราะถ้าหัวหน้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีคุณธรรม จิตใจมีแต่ความโลภเสียแล้ว จะหวังให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงานของตนได้อย่างไร เพราะฉะนั้นในทีใดที่มีการทะเลาะวิวาท สมาชิกในหน่วยงานไม่มีความปรองดองกัน ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน ให้พิจารณาที่ตัวหัวหน้าก่อนลูกน้อง เพราะบางครั้งปัญหาทั้งหลายทั้งปวงไม่ได้เกิดจากใครเลย เกิดจากตัวหัวหน้าเองทั้งสิ้น เช่น บุคคลซึ่งมีตำแหน่งเป็นอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี หรือหัวหน้าภาคในมหาวิทยาลัย ถ้ามีผลประโยชน์เข้ามาในหน่วยงานตน แทนที่จะเวียนแจ้งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบทั่วกัน กลับเสวยผลประโยชน์นั้นเสียเอง ถ้าเป็นเช่นนี้ ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ในเมื่อหัวหน้ากลายเป็นเปรตในร่างคนในเสียแล้ว

การให้ที่จะมีอานิสงส์มาก จะต้องมียุทธลักษณะดังต่อไปนี้

1. ให้ทานด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่ให้เพราะถูกบังคับ
2. ให้สิ่งของที่ดี มีประโยชน์ ไม่ใช่ให้เพราะเป็นสิ่งของที่เราไม่ใช้หรือจะทิ้ง
3. ให้ด้วยมือตนเอง ไม่ควรให้คนอื่นทำแทน
4. ให้ทานด้วยความสม่ำเสมอ เป็นประจำจนเป็นนิสัย
5. ผู้ให้มีศรัทธา เชื่อว่าผลของทานมีจริง

ในพุทธวิธีสร้างมงคลให้แก่ชีวิตข้อที่ 15 อานิสงส์แห่งการให้มืออยู่ถึง 11 ประการคือ

- 1) เป็นที่มาของสมบัติทั้งหลายในอนาคตชาติ
- 2) เป็นที่ตั้งแห่งโภคทรัพย์ทั้งปวง
- 3) ผู้ให้ย่อมได้รับความสุข
- 4) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก
- 5) ผู้ให้ย่อมเป็นผู้ผูกไมตรีผู้อื่นไว้ได้
- 6) ทำให้เป็นผู้มีเสน่ห์ที่น่านับถือ
- 7) ทำให้เป็นที่น่าคบหาของคนดี
- 8) ทำให้เข้ากับสังคมอื่นได้คล่องแคล่ว
- 9) ทำให้อาจสง่าผ่าเผยได้ทุกชุมชน
- 10) ทำให้มีชื่อเสียงเกียรติคุณดี
- 11) ตายแล้วสู่สุคติภูมิ

จะเห็นได้ว่า อานิสงส์ส่วนใหญ่นี่ได้จากการให้ทาน ล้วนเป็นคุณสมบัติของหัวหน้างานที่ดีทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นผู้ใดต้องการเป็นหัวหน้าที่ดี จึงควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ถ้ายังไม่พร้อมที่จะให้ ก็ไม่ควรเป็นหัวหน้า และคำว่า การให้ ก็ไม่ได้มีความหมายว่า จะต้องให้เป็นทรัพย์สินเงินทองเสมอไป ขอเพียงมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมงานอย่างจริงใจเท่านั้น ก็น่าจะเพียงพอที่จะเป็นหัวหน้าที่ดีได้ จิตใจที่งดงามย่อมเป็นยอดปรารถนาของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกคน

อารมณ์แห่งการให้จะทำให้เกิดได้อย่างไร อารมณ์แห่งการให้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีเมตตาธรรมเป็นปัจจัยสนับสนุน บุคคลซึ่งปราศจากเมตตาธรรมจะเกิดอารมณ์แห่งการให้ไม่ได้โดยเด็ดขาด ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า **เมตตาธรรมค้ำจุนโลก** การปฏิบัติเมตตาเป็นสิ่งที่พูดได้ง่าย แต่ทำยากมาก เพราะธรรมชาติของมนุษย์พอใจจะเห็นความฉิบหายของคนอื่นมากกว่า ต้องการจะเห็นความสำเร็จของคนอื่นเสมอ การแสดงความยินดีในความสำเร็จหรือความสุขของบุคคลคนหนึ่ง ลึกๆ แล้วเราจะได้ยินน้ำเสียงแห่งความริษยาของเขาปรากฏให้เราสัมผัสได้อยู่เสมอ และเมื่อมีการแสดงความเสียใจหรือเห็นใจในความโชคร้ายของบุคคลใด เราจะได้สัมผัสความรู้สึกแห่งความพอใจและความเบิกบานใจของผู้กล่าวแสดงความเสียใจเสมอๆ เช่นกัน จะมีสักกี่คนที่แสดงความยินดีหรือความเสียใจด้วยความรู้สึกที่ยินดีหรือเสียใจจริงๆ คือ เมื่อใดที่แสดงความยินดีต่อบุคคลอื่น จะมีเสียงแห่งความยินดีออกมาจากใจจริงๆ หรือเมื่อใดที่แสดงความเสียใจ จะมีแต่เสียงแห่งความเสียใจและเศร้าใจปรากฏขึ้นที่ใจจริงๆ

โดยปรกติ การพิจารณาหลักเมตตาจะพิจารณาองค์ธรรมแห่งพรหมวิหาร 4 อันประกอบไปด้วย (1) เมตตา (2) กรุณา (3) มุทิตา และ (4) อุเบกขา **เมตตา** หมายถึง ความปรารถนาดี อยากให้คนอื่นมีความสุข หรือความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง **กรุณา** หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์ **มุทิตา** ได้แก่ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข และ**อุเบกขา** ได้แก่ จิตใจซึ่งเที่ยงตรงเหมือนตาชั่ง ไม่ลำเอียงด้วยความรักและความชัง ผู้มีคุณสมบัติ 4 ประการดังกล่าวนี้ เรียกว่า เป็นผู้เมตตาครบบริบูรณ์ เนื่องจากการมีเมตตากุณาอย่างเดียว อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เป็นคนดีได้ เช่น หัวหน้างานมีแต่ความเมตตากุณาต่อคนใกล้ชิดเท่านั้น ย่อมนับว่าเป็นหัวหน้าที่ดีไม่ได้ เพราะไม่ได้ยึดหลักอุเบกขา เป็นต้น การปฏิบัติเมตตาธรรมให้สมบูรณ์ คือ การปฏิบัติพรหมวิหาร 4 นั้นเอง บางตำราแปลพรหมวิหารว่าหมายถึงธรรมของผู้เป็นใหญ่ ผู้เป็นใหญ่ในที่นี้คือ ผู้ประเสริฐซึ่งมีความยิ่งใหญ่ด้วยคุณธรรมความดี ไม่ได้มีความหมายถึงผู้ใหญ่ในความหมายทั่วไป ประเภท “แก่เพราะกินข้าว” เพราะฉะนั้นผู้ต้องการเป็นหัวหน้างานที่ดี ควรสนใจปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ให้มาก ความสามัคคีจะบังเกิดขึ้นในหน่วยงานของท่านอย่างแน่นอน ขอส่งท้ายด้วยบทกลอนที่น่าสนใจ ดังนี้

ยศและลาภ หาบไป ไม่ได้แน่	มีเพียงแต่ ต้นทุน บุญกุศล
ทรัพย์สมบัติ ทิ้งไว้ ให้ปวงชน	แม้ร่างตน เขาก็เอา ไปเผาไฟ
เมื่อเจ้ามา มีอะไร มาด้วยเจ้า	เจ้าจะเอา แต่สุข สนุกใจน
เมื่อเจ้ามา มือเปล่า จะเอาอะไร	เจ้าก็ไป มือเปล่า เหมือนเจ้ามา

(นิรนาม)

บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน **วารสารชีวิต** ของอภิธรรมมูลนิธิ ปีที่ 37 ฉบับที่ 219 กรกฎาคม – สิงหาคม 2537